

JÓZEF BAKALARZ TChr

Polacy w Austrii. Pod red. A. Piłcha. Kraków 1976 ss. 278. PWN.

Praca zawiera następujące materiały: referaty, komunikaty naukowe, przemówienia oraz sprawozdanie z dyskusji z międzynarodowego sympozjum naukowego, które odbyło się w Uniwersytecie Jagiellońskim w dniach 20-22 V 1975 r. Sympozjum zorganizowano z okazji 80 rocznicy powstania Związku Polaków w Austrii „Strzecha”, a uczestniczyli w nim pracownicy różnych dziedzin nauki z kilku ośrodków naukowych Polski i Austrii. W szerokim wachlarzu przedstawionych zagadnień wydzielono cztery zasadnicze tematy, zawarte odpowiednio w tytułach częściach niniejszej książki.

Część pierwsza traktuje o związkach kulturalnych Polski i Austrii na przestrzeni kilku ostatnich stuleci. W referacie wprowadzającym A. Podraza ocenia dotychczasowy stan badań tej problematyki oraz analizuje czynniki determinujące zakres i charakter polsko-austriackich stosunków kulturalnych w różnych okresach historycznych. Autorzy dwunastu kolejnych komunikatów wskazują na różne dziedziny i formy wspomnianych powiązań kulturalnych. G. Wytrzens omawia *Zycie kulturalne i towarzyskie Wiednia w ostatnim okresie panowania cesarza Franciszka Józefa w świetle pamiętników polskich dygnitarzy i urzędników*, natomiast J. Hamm ukazuje *Kraków roku 1895 w oczach Wiedeńczyka*. Kilku autorów zajęło się przedstawieniem związków kulturowych w dziedzinie sztuk plastycznych. K. Estreicher pisze o współpracy powstałych w 1897 r. towarzystw artystycznych: krakowskiej „Sztuki” i wiedeńskiej „Secesji”, a H. Bisanz o udziale polskich artystów także w innych, oprócz „Secesji”, wiedeńskich stowarzyszeniach. H. Czedakowska referuje działalność artystyczną swego męża (portrecisty). Na temat współpracy w dziedzinie literatury wypowiada się jedynie T. Weiss, który analizuje powiązania Tadeusza Rittnera (dramaturga) z modernizmem austriackim. Większą uwagę zwrócono na kontakty pomiędzy teatrem wspomnianych narodów. O rozwoju tych kontaktów do 1918 r. informuje J. Got, a o sytuacji współczesnej w tej dziedzinie na terenie Austrii — G. Leber-Hage-

nau. Już od 2. poł. XVIII w. Polacy nawiązują żywe kontakty z Wiedniem w dziedzinie muzyki. Mówi o tym A. Nowak-Romanowicz, a uzupełnia J. Łukaszyk w komunikacie *Chopin w Wiedniu*. Cennym przyczynkiem do badań kontaktów polsko-austriackich na płaszczyźnie nauki jest praca S. Brzozowskiego traktująca o ponad 600-letniej tradycji studiowania Polaków w Wiedniu. O rozwoju współczesnych kontaktów obu krajów w różnych dziedzinach kultury zapoznaje czytelnika A. Donath, omawiając działalność Towarzystwa Polsko-Austriackiego, współpracującego z analogicznym towarzystwem w Austrii.

Druga część książki jest szczególnie cenna. Jej tematykę stanowi działalność społeczno-kulturalna Polaków i Polonii w Austrii. Na uwagę zasługuje obszerny referat W. Kucharskiego *Związek Polaków w Austrii „Strzecha” na tle działalności społeczno-kulturalnej Polonii Austriackiej*. Autor przedstawia trzy okresy działalności powstałej w 1895 r. „Strzechy”, która do 1939 r. współpracowała z kilkunastoma innymi organizacjami polonijnymi w Austrii, a od 1945 r. stała się spadkobierczynią tradycji pozostałych. W aneksie znajduje się wykaz ważniejszych organizacji i instytucji polskich w omawianym kraju. Nie jest to jednak wykaz kompletny. Do rozwoju działalności społeczno-kulturalnej wśród Polaków w Austrii przyczyniły się skupiska polskiej młodzieży akademickiej, która w roku 1909/1910 liczyła 850 osób. W referacie *Z dziejów polskich stowarzyszeń akademickich w Austrii w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku* Z. Tomkowski ukazuje działalność dwunastu polskich stowarzyszeń akademickich o charakterze naukowym, oświatowym, kulturalnym. Warto tu również zaznaczyć, że wspomniani wyżej: W. Kucharski i Z. Tomkowski są autorami oddzielnej pozycji — *Polonia w Austrii* (Lublin 1976 ss. 109), której tematyka jest w stosunku do przedstawionych referatów nieco poszerzona, z tym, że książka ma charakter popularnonaukowy. Świadectwem żywej działalności Polaków w Austrii jest czasopiśmiennictwo, o którym informuje J. Paczyńska. Z jej komunikatu dowiadujemy się, że do 1914 r. ukazywało się tam 28 czasopism polskich, w latach 1914-1918 aż 34, a w okresie międzywojennym 20.

W kolejnej części książki przedstawia udział Polaków i Polonii w życiu politycznym i gospodarczym Austrii. Autorami podstawowego referatu na ten temat są J. Buszko i A. Pilch, którzy skupiają uwagę czytelnika nad działalnością polskiego klubu parlamentarnego (Koło Polskie) w wiedeńskiej Radzie Państwa, a następnie na pozycji społecznej Polaków zajmujących wysokie często stanowiska, włącznie z urzędem premiera i ministrów, w austriackim rządzie i życiu politycznym, a także odpowiedzialne funkcje w życiu kulturalnym i gospodarczym tego kraju. S. Grodzicki prezentuje bogate informacje o udziale Polaków w centralnych organach austriackiej administracji i sądownictwa, a M. Zagórniak

o służbie Polaków w tamtejszej armii. Kończy tę pozycję B. Kepnik opracowaniem polsko-austriackiej współpracy w dziedzinie komunikacji, która na przestrzeni wieków stanowiła czynnik zbliżający różne centra gospodarcze i kulturalne obu narodów.

W ostatnim rozdziale przedstawiono udział Austriaków i Polaków w antyhitlerowskim ruchu oporu obydwu narodów w czasie II wojny światowej. Tej sprawie poświęca swój referat S. Okęcki, a częściowo również B. Jarosz. Ta ostatnia oraz K. Dunin-Wąsowicz zajmuje się głównie problemem więźniów austriackich w hitlerowskich obozach koncentracyjnych. W zakończeniu A. Pilch zamieszcza krótkie omówienie prowadzonej w czasie sympozjum dyskusji. Tekstem zamykającym jest przemówienie — obecnego w trzecim dniu sympozjum — Rudolfa Kirchschlägera, prezydenta Austrii.

Prezentowana książka jest kompilacją bogatego materiału naukowego, który może służyć do dalszych, bardziej systematycznych badań związków polsko-austriackich, a przede wszystkim do poznania dziejów austriackiej Polonii. Wartość naukowa poszczególnych prac jest dość zróżnicowana. Jedne z nich stanowią dobrze udokumentowane rozprawy, podczas gdy inne są jedynie lepiej lub słabiej opracowanymi komunikatami, z których część nie jest udokumentowana. Zakres przedstawianej tu problematyki jest bardzo szeroki, co z kolei rzutuje na wycinkowe jedynie i nie zawsze pogłębione studium poszczególnych zagadnień.

Pewne zastrzeżenia można mieć do tytułu — *Polacy w Austrii*, który weryfikuje się w pełni tylko w drugiej i trzeciej części książki. Treść pozostałych wyraźnie wykracza poza ten tytuł. Nadto tytuł sugeruje, że książka dostarcza czytelnikowi pełnego, choćby ogólnego obrazu poznawczego Polaków i Polonii w Austrii. W rzeczywistości tak nie jest. Brakuje tutaj tematu o historii emigracji Polaków do tego kraju oraz aktualnego stanu austriackiej Polonii. Niemal całkowicie pominięto w wydawnictwie dziedzinę działalności duchowieństwa polskiego, zwłaszcza księży zmartwychwstańców, wśród Polaków w Austrii, mimo że spełniają oni istotnie ważną rolę (por. wzmiankę na s. 123) nie tylko w sferze życia religijnego, lecz także ogólnospołecznego.